

NIHAÎ İLGİMİZ*

Paul TILLICH
Çev. Aliye ÇINAR¹

İsa öğrencileri ile birlikte yola devam edip bir köye girdi. Marta adında bir kadın İsa'yı evinde konuk etti. Marta'nın Meryem adındaki kız kardeşi Rab'bin ayakları dibine oturmuş, O'nun konuşmasını dinliyordu. Marta ise işlerinin çokluğundan ötürü telaş içindeydi. İsa'nın yanına gelerek "Rab" dedi, "kardeşimin beni hizmet işlerinde yalnız bırakmasına aldırıyor musun? Ona söyle de bana yardım etsin." Rab ona şu karşılığı verdi: "Marta, Marta, sen çok şey için kaygılanıp telaşlanıyorsun. Oysa gerekli olan tek bir şey var. Meryem iyi olanı seçmiştir ve bu kendisinden alınmayacaktır. (-LUKE 10:38-42)

İsa'nın Marta ile yukarıdaki konuşması İncil'de yer alan en meşhur sözlerden biridir. Marta ve Meryem hayata yönelik iki mümkün tutum, bir bütün olarak insanoğlu ve insandaki iki gücü, iki tür ilgiyi temsil eden semboller olup çıkmıştır. Marta'yı pek çok şey ilgilendirir ancak bunların hepsi geçici, sınırlı ve fâni şeylerdir. Oysa Meryem sonsuz, nihaî ve ebedî bir şey hususunda ilgilidir.

Marta'nın yolu yerilecek bir yol değildir. Bilakis dünyanın devranını döndüren bundan başkası değildir. O, hayatı ve kültürü muhafaza etmede, zenginleştirmedeki harekete geçirici güçtür. Marta'nın tarzı olmaksızın İsa Meryem ile konuşmamış olacaktı ve Meryem'de İsa ile konuşamayacaktı. Ben bir zamanlar Marta'nın şerefine ve onun yaptığına meşruluğuna adanan bir vaaz duymuştum. Bu yapılabilir. Hayatımızda ve genel olarak insanoğlunun hayatında dikkati, tapmayı ve tutkuyu talep eden sayısız ilgiler vardır. Ancak onlar *sınırsız* dikkati, *şartsız* bağlılığı ve *nihaî* tutkuyu talep etmez. Bunlar genellikle sizin için, benim için ve bütün insanoğlu için oldukça önemlidir. Fakat onlar nihaî olarak önemli değildir. İşte bundan dolayıdır ki İsa Marta'yı değil de Meryem'i över. O, hepimizi ilgilendiren, insanın ihtiyaç duyduğu yegane doğru bir şeyi seçmiştir.

Kilisenin hizmetinin her ânı ve her tefekkür kâbilindeki okuma saati, Meryem'in dikkatini çeken tarza kulak vermeye adanır. Söylenen şeyler,

* Bu yazı, F. Forrester Church'ün editörlüğündeki *The Essential Tillich -An Anthology of The Writings of PAUL TILLICH-* isimli kitabın 32. ve 38. sayfalar arasında yer alan *Our Ultimate Concern* başlıklı yazının çevirisidir. (The University of Chicago Press, New York, Macmillan, 1987). Editör ise bunu, Tillich'in *New Being* isimli kitabından almıştır (New York: Chares Scribner's Sons, s. 152-160., 1955).

¹ U. Ü. İlahiyat Fak. Din Felsefesi Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi.

dinleyenleri olduğu kadar konuşanları da sınırsızca ilgilendiren bir şeydir. Bu her vaazın anlamıdır. O, sonsuz bir ilgi uyandırmalıdır.

Bir şey hakkında ilgili olma ne anlama gelir? O şeyle ilgili olmak demek, onun bizzat bir parçası olma, samimiyetle ona katılma, ona yoğunlaşma anlamına gelir. Hatta bundan daha fazla da bir şey demektir. O, bizim ilgili olma (*involve in*) tarzımıza yani *kaygılı* bir şekilde âlakalanma halimize de işaret eder. Dilimizin hikmeti genellikle ilgi ile kaygıyı özdeşleştirir. Her nerede ilgili isek, orada kaygı duyarız. Bizi ilgilendiren, şefkat ya da korkumuzu kıskırtan pek çok şey vardır. Ancak onlar bizim gerçek ilgilerimiz değildir; onlar gerçekten ve ciddi olarak ilgilendiğimiz zaman mevcut olan, harekete geçirici ve ezici kaygıyı meydana getirmezler. Hikayemizde Marta ciddi olarak ilgiydi. Gelin isterseniz uykudan uyanıp tâ ki gece tekrar uyuyuncaya kadar ki bir günlük süreçte hatta bunun da ötesinde rüyalarımızda ortaya çıkan, bizi ilgilendiren şeyi hatırlamaya çalışalım.

Varoluşumuzun temeli olan işimiz hakkında ilgiliyizdir. Onu severiz ya da nefret ederiz. İşimizi bir vazife olarak ya da güç bir zaruret olarak ifâ edebiliriz. Her nerede gücümüzün sınırlarını, verimliliğimizin eksikliğini, tembelliğimizle başa çıkma ve başarısızlık tehlikesini hissedelim, bizi kaygı ele geçirir. Başkaları ile ilişkimiz hususunda ilgiliyiz. Onların iyilikseverlikleri, arkadaşlıkları, sevgileri, onlarla gerek ruhsal gerekse de bedensel paylaşım (*communion*) olmaksızın yaşamı hayal edemeyiz. Kayıtsızlık, kırgınlık, kıskançlık nüksü, sevdiklerimizde olduğu kadar bizzat kendimizde tecrübe ettiğimiz gizli ve genellikle iğrenç düşmanlığı düşündüğümüz zaman üzüldürüz ve tam ümitsizlik içinde oluruz. Onları kaybetme, incitmiş olma, onlara lâıyk olamama kaygısı kalplerimizi kaplar ve sevgimizi tedirginleştirir. Hayatta olgunlaşmaya ve güçlenme, zihinde hikmet, tinde mükemmelliğe yönelik gelişmeden sorumlu olduğumuzu hissederiz.

Aynı zamanda mutluluk için mücadele ederiz; bize oldukça yüksek derece bahşeden zevk ve "hoş bir vakte" sahip olma hususunda ilgiliyizdir. Ancak ya kendi oto-kritik (*self-scrutiny*) ya da başkalarının yargı aynalarından kendimize bir göz atarsak, bizi kaygı basar. Yanlış karar vermiş olduğumuzu, yanlış bir yola başladığımızı insanların huzurunda ve de bizzat kendi içimizde hissederiz. Kendimizi başkaları ile kıyaslarız ve aşağılık duygusuna kapılırız; üzüldürüz ve hayal kırıklığına uğruruz. Ya oldukça gönüllü olarak onu takip ederiz ve mutlulukla hazı karıştırarak ya da bizi mutluluğa götürecekt karar için doğru âni yakalamada yeterince cesur olmadığımızdan mutluluğumuzu harap etmiş olduğumuza inanırız .

Yaşayan her şeyin en doğal ve evrensel ilgisi olan hayatın korunmasına yönelik kaygıyı -ekmek parasını- göz ardı edemeyiz. Yakın tarihte Batı dünyasında, büyük gruplarda bu ilginin unutulmuş olduğu bir zaman vardı. Bugün, yiyecek, giyecek, ve barınma gibi en basit ilgiler, insanoğlunun daha geniş topluluklarında o kadar bunalıcıdır ki, diğer insanî ilgilerin en önemlisini büyük ölçüde bastırmıştır ve insanların zihinlerini massetmiştir.

Ancak böyle günlük hayatımızın ilgilerinden daha ulvi olan ilgilerimiz yok mudur diye sorulabilir. İsa bizzat bunlara tanık değil miydi? O, kitleleri gündelik hayatın çoğu elemelerinden özgürleştirerek, onların yoksulluğundan müteessir olduğunda, günümüzde pek çok insanı yakalamış olan sosyal ilgiyi kutsamıyor mu? Hastalara merhamet etmekten ve onları iyileştirmekten etkilendiğinde İsa, bu suretle tıbbi ve tinsel iyileştiricilerle iştirak edilen ilgiyi kutsamıyor mu? İçinde topluluk tesis etmek amacıyla etrafında küçük bir grubu topladığında o, bu şekil bütünüyle toplumsal hayata dâir ilgiyi kutsamamış mıdır? Hakikate tanıklığı üstlenmek için geldiğini söylediğinde İsa, hakikate dâir ilgiyi ve günümüzde harekete geçirici bir güç olan bilgi hususundaki tutkuyu kutsamamış mıdır? Halkına ve havarilerine öğretmen olduğunda o, öğrenme ve eğitime ilişkin ilgiyi kutsamamış mıdır? İsa, kıssa anlattığında, doğanın güzelliğini tasvir ettiğinde, canlandırdığında, klâsik harikulade ifadeler yarattığında, güzelliğe, onun verdiği zihni yükselmeye ve gündelik hayatın ilgilerinin, huzursuzluğunun ardındaki barışa dâir ilgiyi kutsamamış mıdır?

Ancak böyle soylu ilgiler ihtiyaç duyulan "bir şey" midir ve Meryem'in seçmiş olduğu doğru şey midir? Ya da onlar Marta'nın temsil ettiği şeylerin en yüksek formları mıdır? Büyük ve soylu şeylerle ilgilensek bile, Marta gibi, hâlâ pek çok şey ile ilgili değil miyiz?

Toplumsal olarak ilgili olduğumuzda ve bize lütfedilen pozisyonun aksine, halk kitlelerinin yoksulluğu ve toplumsal adaletsizlik vicdanımızın üstüne çullandığı zaman ve dünya yüzündeki yüzlerce insanın âhını kaldırmaya mecbur olurken, özgür ve güle oynaya nefes almaktan bizi alıkoyarken hakikaten kaygıdan (*anxiety*) beri olabilir miyiz? Ve iyileştirmek isteyenlerin kaygısının – artık çok geç olduğunu – biliyor musunuz?; yine aptallık, günahkarlık ve kini eğitmek isteyen ve onlarla yüzleşmek isteyen kimselerin kılavuzluğa mecbur bırakıldığını; insanların cahillikleri, onların muhalif hırsları, kötü kurumlar ve bahtsızlıkla yıpratılan kişileri biliyor musunuz? Böyle kaygılar gündelik hayatımıza ilişkin olanlardan daha büyüktür. Özellikle de düşüncenin yeni ve bâkir yollarına daldığı zaman her dürüst araştırma ile ilgili korkunç kaygıyı yani hataya düşme endişesini biliyor musunuz? Müthiş bir sanat eserinden, gündelik hayatın, taleplerine, bayağılıklarına ve elemelerine döndüğün zaman, neredeyse dayanılmaz boşluk hissini hiç tecrübe etmiş miydiniz? Hatta bu, İsa'nın yıkılmaya mahkum edilen Tapınağın güzellikleri hakkında konuştuğunda belirttiği gibi ihtiyaç duyduğumuz "bir şey" değildir. Modern Avrupa, övdüğü beşeri yaratıcılığın parlak geleceğinin, bu "ihtiyaç duyulan" bir şey olmadığını öğrenmişti; çünkü bu parlak geleceğin âbideleri şimdi hârebeler içinde yatmaktadır.

Hakkında ilgili olduğumuz pek çok şey niçin üzüntü ve kaygı ile bağlantılıdır? Onlara derinden sadakatle, bütün gücümüzle ve tutkuyla sarılırız ve böyle yapmamız gerekir; aksi halde herhangi bir şeyi başaramayız? O halde niçin onlar bizim kalbimizin derinliklerinde yatar, bizi huzursuz eder ve İsa niçin mutlak suretle ihtiyaç duyulmadığı gerekçesi ile onları kovdu ?

Meryem hakkındaki sözlerinde İsa'nın belirttiği gibi, onlar bizden alınabileceği için öyledirler. Hepsini eninde sonunda bir nihayet bulacaktır; bütün ilgiler sonludur. Şu kısacık ömrümüzde onların pek çoğu zaten ortadan kayboluştur ve yine gözden kaybolacak olan yenileri zuhur etmiştir. Geçmişin pek çok ilgisi ortadan kayboldu ve çoğu da er geç son bulacaktır. Fâniliğin melankoli yasası en tutkulu ilgilerimize bile hükmeder. 'Son' kaygısı onların verdiği mutluluğun içinde ikamet eder. Hem ilgili olduğumuz şeyler, hem de bizzat kendimiz bir gün son bulacaktır. Böyle ilgilerden herhangi biri ile artık ilgilenmediğimiz, onların sonluluğunun bizim kendi fânilik tecrübemizde açıldığı yani sonluluk günün birinde gelip çatacağı --belki de pek yakında.

Ancak bütün başlangıç niteliğindeki ilgilerimiz sanki nihaî imiş gibi yolumuza devam edebiliriz. Ve biz kendimizi onlardan özgürleştirmeye çalışırsak, onların ele geçirmeleri bizi kavrar. Her ilgi zorbacı hüviyettir ve bizim bütün kalbimizi, zihnimizi ve gücümüzü talep eder, ele geçirmeye çalışır. Her ilgi bizim nihaî ilgimiz olmaya, tanrımız olmaya çalışır. Tıpkı diğer insanî ilgiler ya da hazlarda olduğu gibi, işimiz genellikle tanrımız olmayı başarır. Tarihte bilim hakkındaki ilgi bütün bir çağın tanrısı; paraya dâir ilgi hatta tanrıdan da önemli olmayı ve millet hakkındaki ilgi ulus içindeki herkesin en önemli tanrısı olmayı başarmıştır. Ancak bu ilgiler sonludur; onlar birbiriyle çelişirler; hepsinin hakkını gözetemediğimiz için onlar vicdanımızın üstüne çullanırlar.

Bütün ilgileri kovmaya çalışabiliriz ve umursamayan (*cynikal*)* bir ilgisizliği sürdürmeyi deneyebiliriz. Belki de nedensel olarak hariç, artık bizi hiçbir şeyin ilgilendirmemesi gerektiğini tanımlayabiliriz; ancak kesinlikle ciddi olarak değil. Bizzat kendimiz, başkaları, işimiz, zevklerimiz, gereksinimler ve konforlar, sosyal ve politik meseleler, bilgi ve güzellik hakkında ilgisiz olmaya çalışabiliriz. Hatta bu ilgisizliğin söz konusu ilgilere dâir kahramanca bir şeye sahip olduğunu hissedebiliriz. Ve nihaî bir ilgiye sahip olmanın yegane alternatif olduğu doğru bir şeydir. Kayıtsızlık ya da nihaî ilgi bunlar yegane alternatiflerdir. Umursamaz kişi bir şey hususunda yani ilgisizliği, kayıtsızlığı hakkında ilgilidir hem de tutkuyla ilgilidir. Bu, bütün ilgilerin iç çelişkisidir şu halde yegane alternatif, nihaî ilginin mevcudiyetidir.

Şu halde bizim ihtiyaç duyduğumuz bir şey nedir? Meryem'in doğru olarak seçtiği neydi? Tıpkı hikayemizde olduğu gibi, cevap vermekte tereddüt ediyorum; çünkü cevapların büyük çoğunluğu yanlış anlaşılacaktır. Eğer cevap din ise, bir inançlar ve eylemler öbeği şeklindeki anlam olarak yanlış anlaşılacaktır. Ancak Yeni Ahit'deki başka hikayelerin gösterdiği gibi Marta da

* Kynikizm: (*Cynics*): İnsanı mutlu kılan erdemi, bilgelikte bulan kyniklere göre, 'mutlu olmak için doğaya uygun olan çabaları seçmek' en uygun yoldur. Kendi güçlerinin dışında hiçbir şey karşısında kaygılanmamayı, hiçbir şeye aldırış etmemeyi ilke edinmiş olan Kynikler için ihtiyaçsızlık, dünyadan yüz çevirmek anlamına gelir. Mutlu olmak demek bir bakıma ihtiyaçsızlık demektir --çn.

en azından Meryem kadar dindardı. Din de tıpkı diğerleri gibi aynı düzlemdeki aynı kaygıyı yaratan bir insanî ilgidir. Dinler tarihinin ve din psikolojisinin her sayfası bunu gösterir. Hatta bu özel insanî ilgileri ıslah eden belirli insanlar vardır. Onlara hayli kafirâne bir isimle mutaassıplar denir; ki bu kelime, başka bir şeyden ziyade zamanımızda dinin dejenere olmasını açığa vurur. Eğer din, nihâî ilgi olmayıp, belirli insanların özel ilgisiyse, o saçma ya da küfürdür. Şu halde biz ihtiyaç duyduğumuz bir şeyin ne olduğunu yine sorarız? Bunu cevaplamak yine zordur. Eğer "Tanrı" olarak cevaplırsak bu da yanlış anlaşılabilir. Hatta Tanrı da sonlu bir ilgi, diğer objeler arasındaki bir obje yapılabilir; onun varoluşuna bazı insanlar inanabilirler bazıları ise inanmazlar. Böyle bir Tanrı elbette bizim nihâî ilgimiz olamaz. Ya da O'nu ilişki içinde olduğumuz kişiler gibi, bir kişi yaparız. Böyle bir kişi bizim sonlu ilgimizi destekleyebilir; ancak kesinlikle bizim nihâî ilgimiz olamaz.

İhtiyaç duyulan bir şey –bu ilk ve bazı anlamlarda verebileceğim son cevaptır– nihâî olarak, şartsızca, sınırsız bir şekilde ilgili olunandır. Bu, Meryem'de olan şeydir. Bu, Marta'nın hissettiği ve onu kızdıran ve de İsa'nın Meryem'de övdüğü şeydir. Bunun ötesinde Meryem hakkında çok şey söylenmedi ya da söylenemez; o, Marta hakkında söylenebilen şeyden daha azdır. *Ancak Meryem sınırsızca ilgiliydi.* İhtiyaç duyulan bir şey budur.

Böyle bir nihâî ilginin gücü ve tutkusu çerçevesinde sınırlı ilgilerimize bakacak olursak, Marta'nın hayat alanında, her şey aynı gözükür ve yine her şey değişir. Biz farklı şekillerde olmakla birlikte, hâlâ böyle şeyler hakkında ilgiliyizdir –kaygı sürüp gider! O hâlâ vardır ve geri dönmeye çalışır. Ancak onun gücü kırılır; bizi artık tahrip edemez. İhtiyaç duyulan bir şey tarafından ele geçirilen kişinin ayaklarının altında olan pek çok ilgisi mevcuttur ancak onlar nihâî değildirler ve o kişi onları kaybettiği zaman ihtiyaç duyduğu bir şeyi kaybetmez ve o kendisinden alınmaz.